

Nr. 2
An. IX.
1885.

Gherl'a
15/27
Ian.

FAMILIAR

Apare in 1/13 si 15/27 a lunei. — Pretiulu pre unu anu e 4 fl., $\frac{1}{2}$ anu 2 fl.
pentru Romani'a pre anu 10 franci — lei noi.

GEORGE CHITIU.

George Chitiu, fiulu unui micu negutiatoriu din Craiov'a, s'a nascutu la 24 Augustu 1828. In 1836, in data dupa fundarea scol'oru nationale in Romani'a, intrà in scol'a primara din Craiov'a la vèrst'a de 8 ani, unde absolvà tôte cursurile cum si celea gymnasiali cu unu succesu atâtu de stralucitu, încâtu la recomëndarea repausatului I. Maiorescu, atunci directoru alu gymnasialu, Ionu Bibescu, fratele Principelui domnitoriu Bibescu, 'lu trimise cu propriile sale cheltueli se continue studiile in colegiulu S. Sav'a din Bucuresci, in consideratiunea talenteloru precece, de care dedese probe, si a pucineloru midilöce de care dispunea parintii sei. Dupa-ce frecuentà in timpu de patru ani cursurile acestui colegiu, tînerulu Chitiu fù numitu profesoru de limbele clasice, chiar' in scö'va de unde abiä esise cá elevu.

In 1848, George Chitiu nu erä decät de 20 ani, cându avü onórea de a fi numitu comisaru de propaganda alu guvernulu revolutionaru, in Romani'a. — Munteni'a.

In 1857, George Chitiu se întorsè in tiëra, unde se stabilì in orasiulu seu natalu. La Craiov'a luà directiunea unui jurnal sub titlulu „Vocea Oltului.“ George

Chitiu deveni din aceea epoca unulu din aperiatori cei mai ageri ai regeneratiunei tierei sale, si unu barbatu politicu in tóta puterea cuventulu. Elu fu in mai multe rënduri Présiedinte de Tribunalu, Procuroru la curtea de Apelu, Primaru alu orasiulu Craiov'a, Decanu alu corpulu de advocati, in fine la 1867 fu alesu deputatu la Camera.

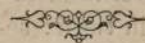
Elu se distinse mai alesu in Senatu la 1876 prin misçatorulu discursu contr'a celui din urma Ministeriu conservatoru. Cu evenimentulu venirii la putere a partidulu liberalu, Dlu George Chitiu fù numitu ministru alu Culteloru si Instructiunei publice in cabinetulu presidatu de repausatulu Iepureanu, unde remase si in celu formatu de Ionu Brateanu, in care in diverse restimpuri tiënu si alte portofolii.

Din o nascere obscura, fara protectiune, lipsitu de avantajele pe care le procura averea, numai prin simpl'a autoritate a meriteloru personale, ideile, sentimentele si energi'a s'a a potutu se se redice pâna la cea mai inalta

trépta a scarei sociale, ocupandu unu rangu de distinctiune printre barbatii eminenti ai tierei sale.

GEORGE CHITIU.

VIATIA JERTFITA.

Novela istorica originala

de

V. R. BUTICESCU.

(Premiata cu unu cotoru de auru batutu cu petrii nestimate si provediutu cu péna de auru.)

(Urmare.)

E nópte, — o nópte de tómma.

Nici luna, neci stele — — dar' in departare spre médiadî si spre apusu se vede o cétia, luminata de focuri.

Pe malulu Dunarii stá unu barbatu cu arm'a la pitioru, innaltu si neclintitu.

Tacerea e petrundietóre, — numai batai'a valoriloru se aude din cându in cându.

Elu stá pe malulu romanescu, si privesce intetitu dincolo spre malulu tureiloru.

Unu vântu rece ce trageá pe Dunare 'n josu i leganá pletele ce se asiediáu pe umerii lui, — elu stateá cá unu stêlpu de marmuru cu faci'a spre Dunare.

Dar' éta-lu — se mișca...

Pe faci'a Dunarii se vede unu punctu negru, si in préjm'a lui jóca valurile in cretie lungi.

Totu mai aprópe... mai aprópe... si se desfasiura o luntre, ce lunecá pe valuri cá unu pesce.

Luntrea se apropie de malu, face unu semnu, — barbatulu din malu respunde, si se apropie de luntre.

Luntrasiulu prionesce, cauta in giuru, apoi sare pe malu.

— Bine ai venitú Ali, — dîsê grecesce, celu ce asceptá.

— Luntrasiulu priví in giuru, apoi incepù:

— Sentinele si posturi mișca de-alungulu malului, si focurile ardu strașnicu...

— Ei Ali, — boieriulu Blagu e vulpe tréza; cu unu ochiu dórme, cu altulu pândesce.

— Si apoi?

— Treceti! — Incungiurati taber'a, — boieriulu se desmérda cu cocón'a, — incungiurati taber'a... dati atacu, si apoi — tréb'a mea. Mregea e intinsa.

Ali beiu, capitanulu ostiloru turcesci dádù man'a cu cest'a, si i-o strîfse cu afectiune.

— Chiru Ienache, — eu sum de origine grecu. Mec'a mea e Aten'a....

— Ali beiu, — si eu sum grecu, léganulu meu e Fanarulu.

— Eu grecu, tu grecu; dușmanii lupta si scadu; noi facemu socóta si sporimu!

— E bine Ali, noi stámu pe vorba; dar' bine legatu, bine deslegatu.

Eu vi dáu óstea si pe boieriulu, — cocón'a e a mea! Eu vi dáu tronulu unei tieri, si nu-mi tiénu decátu o margea; dar' acést'a e a mea!

Ali își puse mânile pe peptu si rostí numele lui Allah in semnu de juraméntu.

Apoi dádura mân'a. Ali voti se se întórca, dar Chiru Ienache î-lu tiénu de mâna.

— Ali Ali, vorba verde si la intielesu. Mehmetu beiulu rîvnescu la tronulu tierii: se-lu aiba; tu rîvnesci

la loculu beifului: se-lu ai; ér' eu dorescu se am acésta femeia, si voiu se-o am!

— Chiru Ienache, — parol'a mea si numele lui Allah!...

— Bine Ali! Tu jori pe Allah, ér' eu joru pe acestu iataganu.

Grecii se imbraçisiara, si se despartira.

Ali porni luntrea, si trecù cá sagét'a. — Chiru Ienache remase pe malu.

Nici luna, nece stele, — numai in departare spre média-dî si spre apusu se vedeá o cétia luminata de focuri.

Dincolo de Dunare focurile turciloru, dincóce focurile taberei române.

Departu in giurulu taberei cerculáu sentinele si posturi ostasiesci ér' in midiloculu taberei într'unu cortu boieriulu Blagu, treazu si fericitu.

Ba, — fericitu; dar' nu treazu!

Lânga elu siedeá cea mai frumósa femeia pe pamentu. — Si Blagu vítézulu priviá in ochii mortii, si erá treazu; dar' cându priviá in ochii acestei femei erá beatu.

Lânga elu siedeá Irin'a, cea mai frumósa, cea mai buna si mai scumpa soçie ce-a desmierdatu candu-v'a pe unu barbatu vítézu. Romanc'a, care si-a trimisu barbatulu in lupta pentru dragulu tierii; soçi'a, care a alergatu de-alungulu tierii si traiesce in cortu de dragulu barbatului.

— Pentru ce ai venitú aici? întrebà Blagu cu dragoste.

— Ah Blagu! nu scii cà lumea e prea mica, cá se nu o potu strabate de dragulu teu.

Blagu o sarutà, si éra o întrebà:

— Pentru ce vii tu aici, porumbitiá in cuibu de vulturi?

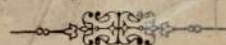
— Unde este vulturu cá dorulu, Blagule?

— Nu te temi tu aici Irino, aici pe acestu câmpu, unde se calca tóta ród'a si tóta flórea; unde se stêrpesce totu ce-a facutu Domnedieu frumosu si viu, si încântatoriu — si se acopere cu cadavre si cu sânge?

— De ce m'asía teme eu, déca Blagu e lânga mine, de ce se póte teme vit'á crescuta pe stejaru? Vedi Blagu, e gielnicu unu câmpu cu ómeni morti si invescutu cu sânge de frate, cu sânge de vitegi; dar' aici invétia o femeia se ve admire si se ve adoreze. Ah, aici e mare barbatulu, si puçina femeia; aici aflamu noi idealurile, pe care le visamu; idealuri intrupate in barbati nostri.

— Inchidu ochii, visezu — si in visu îmi imbraçiesezu idealulu, unu idealu precum î-lu viséza o femeia, — si apoi deschidu ochii, si te vedu pre tine, — si tu esci barbatulu meu.... Noi nu scimnu face vitegi, dar' sîntemu falnice si mândre prin marirea vóstra.

(Va urmá.)

Asasinarea

lui
Mihaiu Vitézulu
Domnulu Romaniei

(1601.)

Drama istorica in trei acte, scrisa in versuri

de

A. G. Draghicescu.

— Premiata cu 200 franci — in aur. —

PERSÓNELE:

Mihaiu Vitézulu, domnulu Romaniei.

Teodor'a, mam'a lui Mihaiu.

Flórea, soá'a lui Mihaiu.

Florica, fét'a lui Mihaiu.

Petrascu, }
Nicolaé, } Principi, fii ai lui Mihaiu.

Mihalcea }
Bab'a Novacu }
Radu Cluceru } beত্রãni Generali Români.

Radu Buzescu }
Stroe Buzescu } Capitani Români.

Preda Buzescu s. a. }

Ofiáeri, Soldati Români.

Stanu, copilul de casa alu Palatului.

O beত্রãna, doic'a Florichi.

Stefanu Csáky

Moise Secuulu

George Mako

Ioanu Mikloş

St. Hadnagy

Bast'a, generalu austriacu.

Iacobu Bori, confidentu alui Basta, asasinulu lui Mihaiu.

Ofiáeri Maghiari, Sentinele Maghiare — Soldati Valoni s. a.

Se petrece in Transilvani'a la an. 1601.

Scen'a I.

Complotulu:

Magnati Unguri: *Stefanu Csáky, Moise Secuulu, George Mako, Stefanu Hadnagy, Ioanu Mikloş s. a.*

Stefanu Csáky.

Inalta nobilime a neamului Magiaru,
Se departamu din sufletu adi ori ce visu zadaru;
Se ne unimu cu totii in inimi si credintia:
Se infruntamu peirea ce cruntu ne amenintia; —
Unu inimicu puternicu asupra-ne se 'atinde:
Románulu, ah! ce nume cumplitu, si cum s'aprinde
In sufletu-mi mâni'a, cându cugetu că 'ntr'o di
Acestu selbatecu populu, vai! ne va coplesi!
De cându veni pe tronu-i Mihaiu celu îngâmfatu,
Peri pentru noi pacea si traiulu celu galantu;
Palesce Resaritul la numele-i de fiara!
De spad'a-i fulgeranda, Apusulu se 'nfióra!...
Si prada, si robesce estu tigru 'nfuriatu,
Totu ce stă in potriva la cugetu-i spurcatu.
Voiesce se 'ngenunche din munti si pâna 'n mare
Ori ce poporu potrivnicu... se fie-imperatu mare!...
Deci, nu mai este vreme o clipa de pierdutu,
Se chibzuimu cu totii că ce e de facutu
Spre-a sfarimá trufi'a estui nerusinat, u
A carui tiénta este se pèrdia-alu nostru Statu!...

Moise Secuulu.

Dar' ce-amu puté asupr'a-i cându are mâna buna
Cu Rudolf imperatulu, ce-atât'a îlu îmbuana?...
(Toti stău pe gânduri.)

Csáky.

Că fulgeru o idee prin sufletu-mi trecu
Si de-o sperantia dulce de-odata o umplu;
Sciti Cavaleri, că Bast'a a lui Rudolf unéla
Pentru Mihaiu nutresce o ura ne 'mpacata?...
C'un ochiu cruntu că de fiara privesce-a sa marire,
Alesu de cându voiesce se ia in stapênire
Domni'a Transilvanei... la care elu tiéntesce,
In fie-care clipa la numele-i scârşnesce...
Desi nu-'i omulu nostru, ci e unu soiu de fiara
Estu veneticu de Basta cu inima amara,
Dar' se-lu primim in ceta... momentul e cumplitu...
E omu cu influentia,... nimicu mai nimerita:
Se-i dămu guvernulu tiei si-asiá ne vom salvá
De-a lui Mihaiu urgie... de-o sórte-asiá de grea!...

(a parte)

Guvern!.. mai bine mórte... decât se-i dáu guvernulu
Acestui omu pe care nu-lu rabda nici Infernulu!...

Moise Secuulu.

O! Cavalerie Csáky!... o patriotu barbatu!...
In veci numele-ti fie maritu si laudatu!...
Margaritaru e vorb'a-ti... si mintea-ti inspirata
De celu A-totu-putinte, ne-arata calea drepta:
Asiá vomu face dara, pe Bast'a-'lu vomu gati
Se fie cu noi si-ast'felu pe duşmanu vomu pali!...

Scen'a 2.

Cei de susu.

Unu Unguru anuntia:

Mariti boiari!... din partea lui Mihaiu celu mare
Sositău Banu Mihalcea si Radu Cluceru, care
Voiescu se ve vorbésca cătu mai ne'ntârdiatu.

(Toti cârşnescu.)

Csáky.

(a parte) Obrasniculu!... (tare) Se intre.

(a parte) Ah! ór'a a sunatu!...

(Ungurulu ese.)

Scen'a 3.

Cei de susu. — Mihalcea — Radu Clucerulu.

Mihalcea. (in fundulu Scenei înaintându.)

Cu ochii plini de sânge, de ura, de mânie
Privescu duşmanii-acesti'a a nóstra vitejie...
Dar' ce murmura selbatecu s'aude printre ei?
Ei? ce felu!... tremuravoiu o clipa de misiei?!...

(înaintéza, salutându:)

„Din naltu si maritu ordinu alu domnului Mihaiu
Venitámu a ve spune de faáia si prin graiu
Că e mahnitu in sufletu si-adêncu e superatu
De-alu vostru cugetu negru ascunsu si necuratu!...
Si că de-aceste planuri ce 'n taina le urziti
Asupr'a-i, — reu la vreme veti fi voi pedepsiti.
Veti sci că-a sa marire de intrigi téma n'are:
Din cale-i pieru duşmanii cum pieru norii la sóre!
Gânditi-ve dar' bine la-acestu domnescu respunsu,
Nu ve hraniti de visuri... atât'a-aveámu de spusu!...”

Csáky, Moise Secuulu.

Cui?!.. Noué!...

Mihalcea.

Da!...

Moise Secuîului. (a parte.)

Misielulu!...

Csáky (a parte.)

O! dulce resbuñare...

Csáky (tare.)

Periti din faci'a n'óstra, v' i tipuri de-îngâmfare...
Mergeti, si spuneti celui misielu ce v'a trimisu
Cá-'n spad'a Ungur'ea destinu-i este scrisu!...

(Solii esu.)

Csáky (câtra nobili.)

Se póte se esiste atâf'a cutezantia
In estu misielu?!... Ei bine, pe m'órté séu viéfiã
Jurãmu! mâcar' o clipa de-a numai suferi!
La arme dar', la arme, pe duşmanu a pâli!...

(Esu.)

Scen'a 4.

Basta (singuru) apare pe tiermii Muresiului.

Si éta-me in locul atâtu de multu doritu,
Ardélu! o nume dulce!... pamentu fagaduitu!...
Tu care 'n scumpe visuri de dulce fericire
'Mi-apani cu o dui'osa si tainica zimbire,
Dicându-mi: vinu, ah! vino, o! nobilulu meu Craiu,
Te-acceptu in suspinare... me scapa de Mihaiu,
A cărui spada crunta me prefacû 'n mormentu
Din vesela gradina... din roditoriu pamentu!...
O! nu va trece-o clipa dia dîlele-mi ce sboru,
Iti juru pe fericire, — fãra s'ê te adoru!...
Vedi tu? in alu meu sufletu mereu se rescolescu
Gândiri, sperantio-înalte... si 'n viitoriu privescu
Neatêrnarea-ti draga, pamentu ce eu adoru,
Pe câtu tempu eu pe tronu-ti voi fi stapênitoru. —
Lã Resaritu, Arabulu se acrunta cu amaru,
Si-amenintia Apusulu cu grósnicu-i hanghiaru;
Mihaiu e stavilarulu puternicu ce opresce
Acestu poporu fanatieu de nu se nãpustesce
In furi'a-i nebuna, cá unu grozavu torentu
In centrulu Europei, spre-alu lumei Occidentu!
Rudolf e 'n amortire... si alu Vienei muru
Se sgudue cu gróza!... teribilulu Mauru
Scãrşnesce eu turbare spre polulu Apusanu,
Si striga: „Mórté-âcelui ce nu é musulmanu!“
Rudolf, dicu, nici gandesce la-acéstã 'mpregiurare
Ce umplé tóta lumea de spaimã, de teróre!
Increderea ce are in braçiulu lui Mihaiu
Nepasatoru îlu face... si liniscitu in trau.
O! da, pe câta vreme vrasmasiu-acest'a tiéne
Sub sceptrulu seu Ardélulu cu scumpele-i gradine,
Cu muntii sei de auru, cu bravii sei oşteni,
Nu va petrunde Arabulu in tiermii Apuseni.
Dar' vai! eu tóte-acestea sêmtiu trasnetu ucigasiu
Cã peptulu îmi repune... câ tremuru, devfu lasiú,
Cându cugetu câ 'ntr'o óra fatala-o se dispere
Din visurile mele, din sacrele-mi altare:
Scumpu tronu, marire sacra, la care eu aspiru!
Ardéla, nume dia cehiuri prin care sêmtiu, respiru!
Magnatii tei me chiama in estu supremu minutu
Se facu cu ei unire... si 'n Sfatulu ce-au tiénutu,
Fãgaduitãu mie in scrisu domni'a t'a;
Pe m'órté séu pe viéfiã, deci eu nu te voiú dá!
Si celu ce cutezá-vã la tronulu teu se-aspire,
Pumnalulu, la-a s'a rêvna va fi spre respãtire!...
Dar' vremea-înaintéza, — me ducu se întêlnescu

Pe Csáky diplomatulu, si-apoi se rënduescu
Oştirea pentru lupta in n'óptea-acést'a chiar' —
O! sufletu, te avênta pe-ala gloriei Altaru!...
(Ese.)

Scen'a 5.

(Se'lasã Cortin'a din fundu. — Teãtrulu represinta unu
Castelu in Fagarasiu. — Scen'a e intunecósa.)

— Aspectulu e fantasticu. —

Mihaiu. — **Teodor'a.**

Mihaiu.

Ce 'mi spui!... E cu putintia cá stéu'a vietiei mele,
Stea plina de marire... stea splendida-intre stele
Se tremure de-acum'a?... De-acum'a eu se pieru
Din Horulu fericirei, din luminosulu Ceru!
O mama! povestirea-ti fatala me sd robesce,
Me umplé de teróre... sêmtiu mintea-mi cá slabesce:
O! ce coincidentia fatala!... Ce lovire
Cu-a mea ingrozitóre si négra presêmtire —
Erã unu tempu in care nelinişci, grigi, teróre,
N'afãu in alu meu sufletu o clipa locu de stare;
De slabiciuni de-acestea ce bãntuie-estu pãmentu
Erãm ne-atinsu... departe erãm eu de mormentu!...
Dar' sêmtiu dela o vreme cá fortiele-mi slabescu,
La cea mai mica grigia me-'nspaimêntu, me palescu!...
Vedi tu?... pe-aceste locuri prin arme câscigate
De mine, calcu cu frica... câ-ci presêmtiri ciudate
Îmi vinu mereu in minte, sioptindu-mi: „O trãdare
„Asupra-ti se pornesce din suflete barbare!...“
Trãdare!... dar' nu cugetu o clipa-acesti pigmei
Cã sufletele 'nalte nu tremuru de misiei!...
O! patimi rusinóse, periti din alu meu cugetu,
Reia-ti hain'a marirei, o! nobilulu meu sufletu!...

Mam'a lui Mihaiu (simulãndu gesturi de fermecãtóre.)

Veniti duhuri ale noptii
Si voi fice-ale sortií,
Din alu veciniciei sinu!...
Veniti mai iute cá vântulu
Strabateti marea, pamentulu,
Ascultati alu meu suspiniu!...

Voiu se vediu, chiar' cu durere
Cartea vietiei... si 'n tacere
Se cetescu cu tainicu grain:
Pagin'a nenorocita
Pe care stã tiparita
Sórtea domnului Mihaiu!...

(Se-audu sgomote fantastice...)

(cãtra Mihaiu.)

Audi tu ale Sortiei copile caletóre,
Mai reci si mai palide decâtu omulu ce móre,
Cum vinu la ã mea voce... cum se grabescu a spune
Cã stéu'a vietiei tale e-aprópe de-a apune?!...
Vinu dar'... vinu, te grabesce... câ-ci éta-le me chiemu
Se-mi spuie viitoriu-ti... O! ceriu... ce vediu?... me tem!
Fugiti... nu am potere... sêmtiu m'órtéa câ me 'nghiatia,
Se vediu sfêrsitul celuj ce sênu-mi i-a datu viéfiã!...
O! Dómne-aibi indurare!... O! fiulu mieu, iertare!...
Vinu, dà-mi pe-a grópele margini o calda sarutare!...

(Cãde m'órtã.)

(Se lasã Cortin'a.)

O INTERESANTA PARTHIE DE SIACU.

Victimele usiorintiei.

Novela originala

de

B. V. GHEORGIANU.

I.

E tîneru abia de 26 ani.

De unu pedantismu extremu; desî nu are decîtu patru clase primare, se lauda cî scie ori-ce.

Privirea-i este trista, façi'a palida, mustetiele lungi si resucite, nasulu aquilinu, pe care se afla nisce ochelari desî stricati, dar' tienuti cu multu ifozu.

Unu chinu î-lu muncesce necontentu: nu are nemicu.

Mic'a moştenire parintiésca a pierdutu-o.

Are pretentiunea de-a posedá spiritu; inse vai! daca nu-i este nulu, dar' prea puçinu.

Face pe seriosulu: zimbesce raru si scurtu. Cîndu î-i vine a rîde, séu se opresce séu 'si permite numai unu micu zimbetu. — Ce voriti dór' vré se fie omu cu seriositate. Conversatiile, i-se marginescu mai multu asupr'a aventuriloru sale amoróse. Scrisorile de amoru le pastréza cá pre nisce móşte; recetindu-le amiciloru sei mai cu séma cîndu visatorulu Bachus 'si aréta efectele lui. — E omu liberu. — Ba me insielu: are ocupatiuni, inse cîm regretabile: joculu de cîrti si cursele amoróse, care cá maestru le intinde cu multa ghibacie, scotiéndu din ele multe victime.

Locuiesce in orasiulu celu mai sgomotosu din vechi'a Moldova — Galatz.

Pung'a sa atérna dela impregiurári: cîte odata este indestulata, cîte odata inse prea desiérta; si atunci prin mintea lui desperata trecu idei cu totul infricosiate: e in stare a comite ori ce actu, cîtu de deplorabilu, numai se cîscige bani.

— Deci am pierdutu totulu!? — intrebà elu intr'o dí, stîndu intr'o taverna asiediata la o mésa de cîrti, pe omulu cu care a jucatu.

— Negresitu George, si inca repede, — respunsè acest'a.

— Vai! grea îmi va fi diu'a de mâne.

— Cum? amorurile nu-ti mai aducu nici-unu profitu.

— Vremile suntu grele pentru mine. Sórtea mi-a intorsu spatele.

— Tristu! replicà tovaresiulu seu parasindu tavern'a.

Ide'a cumcà in diu'a care vine, elu nu va poté se-si intretîe viéti'a, faceá pre George se se confunde din ce in ce mai multu. — In urma tremurandu de dorere, se redica si cu paşi siovàitori parascesc tavern'a.

II.

Intru-unu satu nu departe de Galatz, se afla o mica casa de-o simplicitate placuta. O gradina incântátóre incungiura acésta locuintia dragalasia.

Curatieni'a, care se observa in mic'a ogradióra, precumu si lucrurile necesare unei bune economii, aréta

in de-ajunsu cá aici este locuinti'a unoru ómeni cinstiti si muncitori.

In adeveru. — Proprietariulu acestei mici locuintie erá unu betrânu rîdfiesiu, omu onorabilu si intieleptu, ast'felu cá erá respectatu de totu satulu pentru drep-tatea si sfaturile sale folosítóre. Avéndu o mica bucata de pamêntu poteá se-si intretîe intru-unu modu onestu famili'a, in midiloculu cîrei'a se sêntiá omulu celu mai fericitu. —

Acésta familie se compuneá din soçi'a sa, din unu copilu cá in vêrsta de 10 ani, Ioanu, si o copila in etate de 15 ani, Elen'a.

Privirea ei totu-de-a-un'a duiósa aretá scânteia divinei bunatâti, o frumsetia simpatica, o inima prea sêmtítóre si o credintia prea usióra.

Éta in scurtu caracterulu acestei copile.

Mum'a 'si dadeá tóte silintiele se póta inspirá copiloru sei virtutile si calitátile cele mai nobile; de aceea totu-de-a-un'a in sfaturile sale ei primiau adeverate lectiuni de morala, culésa din viéti'a practica.

Ioanu, erá unu copilu nebunatécu si istetiu; jocurile sale copilaresci unite cu o naivitate fermecatóre si cu blânda nevinovatie, eráu o mîngaere pentru parintii sei in óre de mîhnire — si ei aveáu pentru dênsulu o iubire fâra margini.

Elen'a, care daduse dovada de o munca sírguitóre si neobosita, dupa-ce terminasè scól'a din satu, a fostu adusa la orasiu pentru a-si continuá studiile mai departe. Puçinele loru midilóce nu-le permiteáu se o instaleze in internatululu vre-unui pensionatu; de ace'a ea fû asiediata cu locuinti'a la o betrâna femeia, carea placîndu-i caracterulu ei blându si ascultatoriu, î-i dadeá o ingrigire parintiésca.

Elen'a in tîmpu de 4 ani a urmatu cursulu destulu de bine, facîndu progrese vedite. — Parintiloru ei, cari o cercetáu mai in fie-care luna, li-se umpleá anim'a de bucurie cîndu audieáu de conduit'a si sírguinti'a exemplara a copilei loru.

Intr'un'a din díle ei plecase voiosi de la satu, pentru de-a-o aduce a casa pe vacatiune.

Siguri in credinti'a loru de-a aflá vesti imbucurátóre de isbândile obtínute la examenu prin iubit'a loru copila, eráu cuprinsi de-o veselie nemarginita si de o dorintia infocata de-a ajunge cîtu mai curîndu la orasiu.

Abiá intrara in casa, cîndu betrân'a femeia, la care fusesè asiediata Elen'a, î-i intimpinà cu lacrimi in ochi.

— Ce tí-s'a intemlatu? — o intrebà tatalu Elenei.

— O dorere sdrobotóre! — respunsè tremurându betrân'a.

Ce dorere?

— Déca asiu spune-o ar' fi se ve nenorocescu.

Aceste cuvinte pronunțiate cu un glas desperat, i-i făcî se se cutremure. Mii de cugete spaimentătoare treceau atunci prin mintea lor.

— Elen'a! Elen'a! unde este ea?! — strigă spaimentată mam'a copilei.

Dupa acésta întrebare se făcî o tacere profunda; betran'a nu voiá se spue nimic. Atunci tatalu nerabatoriu o rugá se nu-i lase in nedumerire; cá-ci mai mare dorere le casiuna ast'feliu. La acésta rugaminte betran'a femeia fî nevoftita se descopere misterulu, care erá atatu de cruntu pentru nefericitii parinti si cu o voce slabita pronunția urmatóarele cuvinte: — De cându a-ti datu copil'a sub ingrigirea mea, totu-de-a-u'u'a venia la órele cuvenite a-casa; inse intr'o dí am vediutu cá nu vine....

— Multu e de atunci? — întrebá tatalu emotionatu.

— Nu tocmai; ascépta se sfêrsiescu. — Atunci m'am dusu la scóla se cercetezu; de acolo mi s'a respunsu, cá in ace'a dí nu a venitu de locu; apoi am cercetatu la amicele s'ale, dela cari am primitu acel'asiu respunsu, fâra se potu aflá altu-cev'a. — De o septemana de candu'a disparutu, mereu cercetezu; inse vedu cá inzadaru.

In urm'a acestei descoperiri — se desfasiurá unu tablou in adeveru sfasietoriu.

Mum'a sdrobita de-o asiá mare nenorocire, cadiu lesinata, nepotêndu se rostésca nici unu cuventu; ér' faci'a sermanului tata se inundá de lacrimi amare si incepù a oftá cu durere.

(Va urmá.)

LAS' SE VIE IERN'A ÉRA!

Las' se vie iern'a éra!	Las' se vie iern'a, vie
'Mi tragu scaunulu la focu	Apasu cusim'a pre urechi
Si me uitu cum se intorc	Am o bute cu vinu vechiu
Ganduri dulci, ganduri amare	Si o draga de socie
Cá schinteile prin para.	Cu ochi vii, anima vie!

Prin tufarile din lunca	Gandu este 'n veci drumetiu
Ca si-o nuptiala salba	Pre-a lumii nemarginire,
Se-a intinsu o haina alba	Clipe dulci de fericiore...
Lumea-ti pare cá-o neluca	Trece vremea acestei vieti
Ce sta gata se se duca.	Si vai! tóte remaneti!

Boii-mi jacu la iesle penhá	Se vie iern'a éra!
Oile sub ceriulu golu,	Tragu scaunulu la focu
Doi naprasnici prin ochi	Si me uitu cum se intorc
Fugu, alearga nechiezindu	Ganduri dulci, ganduri amare
Din nari para aruncandu.	Cá schinteile prin para...

Greurusiu-si canta versulu
Si-atientitu cu ochii 'n para
Uitu ce lume e pre-afora,
Si cu gandulu ce-si lé mersulu
Dragu incungiuru univêrsulu.

V. B. Munteescu.

O PAGINA DIN TRECUTULU INSTITUTELORU DE INVETIAMENTU DIN NASEUDU.

— *Discursu rostitu de dlu Vicariu alu Naseudului Gregoriu Moisilu cu ocaziunea centenariului infiintari institutului militarlu si a organizari scoléloru normale din Naseudu.** —

Domniloru! Astadi sau implinitu 100 de ani dela organizarea scólei normalu si infiintarea institutului de educatiune militarlu. O dí insemnata acést'a Domniloru, care se cuvenia se se serbeze altcum, inse din anumite cause ne-amu astrensu numai la serbatóre besericésca si scolastica.

Pentru cá se se cunósca trecutul acestei scóle voiu face o schitia din istoria acéloru institute.

Starea invetiamentului la Romanii ardeleni a fostu in seclulu trecutu tare desolata, se póte dice cá nula. Romanii nu aveáu scoli asiá numite natiunali poporali, si de ar' fi avutu acelea inca puçime fórte, dóra numai la scaunulu metropolitanu in Belgradu (Alb'a Iulia) si pre la manastirile, ce au existatu candu-v'a, unde tenerii, cari doriau se fie preoti se instruáu in cetirea cártiloru besericesci, in cantari, ritu si tipicu.

Voru fi instruatu si preotii pre fii si nepotii sei in cetirea psaltirei, ciaslovului si a altoru cárti besericesci, cá la tempu se póta ocupá locul parintiloru si a mosiloru sei cá preoti, cantori si feti, de unde a urmatu ereditatea beneficielor besericesci in familiile preotiloru dela tata la fiu. Mirenii nu capetau instruire lipsindu scólele natiunali, éra ceaia streine érau cu totul inchise pentru tenerii romani. Ba nu erá iertatu laiciloru mai cu séma de stare iobagésca se cerce scól'a, si déca carev'a totusi cutezá a-si dáce prunculu la scóla, domnulu pamentescu i-lu poteá luá dela scóla si alu pune in servitiulu curtiei domnesci.¹⁾ Déca din familiile nobile romanesci se primiáu la scólele ungueresci ori sasesci erá o norocire speciala. Asiádara despre scóla, invetiamentu si cultura la Romani sub domnitorii tie-rei nici poteá fi vorba.

Dupa-ce Ardélulu a venitu sub domnirea imperatiloru din dinasti'a habsburgica si mai alesu dupa unirea unei párti insemnate a Romaniloru cu beserie'a matre romanu a resaritu si pentru dènsii lucéferulu invetiaturei si a culturai. Dupa stramutarea resiedintiei episcopesci dela Fagarasiu la Blasiu sub episcopulu de pie memoria Ioanu Claiu de Sada si dupa-ce episcopu'a Fagarasiului a fostu dotata cu bunuri pamentesci de catre imperatulu Carolu VI. s'a infiintatu si deschisu scól'a centrala in Blasiu pre la an. 1754 in lun'a lui Octobru. Ast'a a trebuitu se fie tare modesta dupa cum de co-

* Despre decursulu acestei serbari, corespondentele nostru ne impartasiesce intre altele:

In deminét'a dílei festive s'a celebratu s. liturgia pontificându Rvds. D. Vicariu cu asistentia aloru doi preoti si unu diaconu si fiindu de faciá corpurile invetiatoresci dela institutele de invetiamentu din locu si unu numeru mare de inteligenti. — La 11 óre s'a adunat corpulu didacticu, inteligenti'a si scolarii in sal'a gimnasiale de la Vicariu Gregoriu Moisilu rosti discursulu de ocaziune. — Dupa finirea acésti discursu publiculu s'a departatu éra corpulu didacticu a mersu la D-lu Vicariu, unde directorele scólei normalu d-lu Cosma Anca rosti urmatóarele cuvinte:

— „Reverendissime! Astadi serbamu o dí rara, unica in feliuulu seu. Astadi se implinescu 100 de ani, de cându scól'a nóstra normala a trecutu prin mai multe metamorfóse, adéca s'a orgu-

munu suntu la inceputu scóelele poporali, succesive numai a crescutu dupa-ce s'a deschisu si gimnasiulu, apoi institutul teologic cu cursulu de trei ani, éra dela 1834 de patru ani.

Aceste institute de invetiamentu au fostu cercate mai cu séma de fiii preutiloru si aceluor teneri, cari aspiráu la tagm'a preotiesca. Mai tardiu au fostu frecuentate si de fiii mireniloru, cari se pregatiáu si la alte cariere. O mare inaintare la invetiamentu si cultura s'a datu pentru Romanii ardeleni si prin infiintarea granitiei militare pre la an. 1763—4. S'a aflatu adeca necesaru crearea si deschiderea mai multoru scóele poporali granitieresci, in cari se se instrueze tenerii pentru scopuri militare. Asiá in regimentulu romanu I. dela Orlatu, pre intindere dela Pórt'a de fieru pana la Brasiovu, s'a deschisu in Orlatu o scóla triviale pre spesele erariului; la Sin'a, Cudsiru, Vestemu, Tohanu si Racoviti'a, Vistea inferióra, Ohab'a,... Tôhanu si Racostea scóele comunale pre spesele comuneloru inscolate, tóte cu limb'a germana, va se díca 13 scóele pentru 82 de comune si cu o poporatiune de 20.000 suflete. In regimentulu romanu alu doilea dela Naseudu s'a infiintatu o scóla normala in Naseudu, — apoi la Monoru, Borgo-Prundu, Sangiorgiu, Naseudu si Zagr'a câte o scóla triviale, tóte pre spesele fondului de provente. Afara de acestea scoli s'au mai deschisu inca 44 de scóele nationale pre spesele comuneloru, ce numeráu la 34.000 de suflete pre la an. 1830. Dara scóele nationale se voru fi deschisu si in I. regimentu si in alte comune granitiere si inainte de desfiintarea institutului de granitia. In scóla normala din Naseudu se propuneá in limb'a germana, in cele triviale in l. romana pana in an. 1838 éra de atunci pana la desfiintarea insti'tului de granitia din Ardélu si pana la an. 1861 in cea germana. Aceste scóele eráu pentru 44 de comune fóste granitiere pre o intindere mai restrinsa si mai compacta curatu militara. Scóelele acestea facute pentru fii de granitieri au fostu cercate si de provincialisti adeca de teneri din comitate in numeru mare. Scóla normala deschisa la a. 1778 cu 2 clase, la a. 1784/5 s'a adausu cu a 3 clase si la a. 1825 cu a 4 clase. Dupa infiintarea acestoru scóele s'a propusu limb'a germana si latina dupa sistemulu seculului 18. de protopopulu Hieronimu Kalnoki basilitu din Blasiu si dupa densulu de protopopulu Ioanu Para. Ci nesuccedandu propunerea limbei latine a remasu numai cea germana, care a fostu limb'a sevíciului militar.

Afara de scóla Blasiului si cea granitieresca sub domni'a imperatului Iosifu II. s'au mai deschisu 300 de scóele rom. in Ardélu sub directoratulu renumitului barbatu Georgiu Sfíncai, din cari numai puține au mai ramasu dóra in unele orasie si in locuri fiscali, unde era-

nisatu. Corpulu invetiatorescu dela acestu institutu n'a potutu intreclásá acésta dí memorabila numai asiá. In conferinti'a tienuta la 15 Novembre a. c. a decisu acésta a-o serbatori. Conformu programei emise vine acésta corporatiune inaintea Reverendissimei DTale spre a Te rogá: ántain a aduce Inaltei dinastii habsburgice multiemit'a sa pentru infiintarea acéstei scoli urandu-i Inaltu Aceleia unu intreitu se traésca; Te rogu deci a-i aduce acésta multiemita la cunoscentia pre calea, cara vei ada-o mai nimerita. A dóu'a f-i esprima acestu corpu multiemita sa catra inclitulu patronatu pentru greu'a sarcina, ce a luatú supra-si cu sustienerea acestui institutu. — In urma a treia f-i esprima multiemit'a cátra Reverendissima Domni'a Vóstra pentru ostened'ca ce a-ti avutu-o in culegerea dateloru istorice referitórie la acestu institutu, urandu-ti ani indulgati."

— D-lu Vicariu multiemi corpului didacticu si-lu incredintiá cá multiemit'a esprimata o va aduce la cunoscentia Prea inalta pre calea sa. —

riulu éra patronulu loru. Puține scóele pentru mai bine de unu milionu de romani, inse totusi destule, daca ar' fi sustatu si infloritu.

Prin infiintarea scóeloru granitieresci s'a deschisu unu câmpu largu pentru cultur'a multoru romani nu numai fii de granitieri, ci si provincialisti. Fiindu mare estinderea primului regimentu rom. dela Orlatu in sudulu Ardélului dela Banatu pana la Brasiovu, carea cuprindea 82 de sate, teneriloru s'a datu ocasiune a cercá scóelele granitiere nu numai granitieriloru ci si provincialiloru. CREDU CÀ VORU FI SI FOLOSITU-O.

Scóla din Naseudu, unic'a pentru romani in nordulu Transilvaniei, a fostu cercata fórté tare nu numai de fii militariloru, ci si de-a provincialistiloru din comitatele vecine in specie comitatulu Solnocului, Doboc'a, Clusiu, Turd'a, districtulu Bistritiei si a Chiorului, ba si din Marmati'a si Bucovin'a. Clasea I. numerá pana la 100 scolari, clasea II. III si IV. la 40—50. Asemenea si scóelele triviale din Naseudu, Zagr'a, Sangiorgiu, Borgo-Prundu si Monoru numeráu câte 50 si mai bene de scolari. Dupa-ce dela an. 1780 incóce s'au deschisu mai multe scoli si afara de districtulu militaru, numerulu scolariloru dela scóla din Naseudu a scadiutu.

Dara afara de Romani scóla naseudéna a fostu cercata si de neromani Unguri, Armeni, si altii cari veniáu pentru invetiarea limbei germane, carea se propunea fórté regulatu incátu scóla Naseudului a fostu laudata si de jurnalistica din Vien'a. (In o fóia Vienesa din 15 Nov. 1789, care scriea cá sub-oficierii sciu bine ceti, scrie si vorbi nemtiesce incátu nu se cunoscú a fi romani.)

In scóla normala din Naseudu se propuneá in l. germana, in cele triviale in l. romana cu vocabula cuvinteloru germane si romane.

Organisandu-se pre la an. 1838 scóelele poporali nationale in tóte satele regimentului cu limb'a romana, cele cinci scóele triviale s'au prefacutu la an. 1838 in scóele germane, va se díca cu limb'a germana cá limb'a de propunere, in carea se propuneáu obiectele din cele 3 clase infer. normale.

Obiectele propunenda in scóla normala naseudéna eráu: limb'a germana, computulu, scrisulu frumosu si dictatu, geografi'a, istori'a naturala, fisic'a si religiunea precum si deprinderile militari; si adeca: in clasa I. cunoscerca literiloru, silabatulu si cetitulu din abecedarulu nemtiescu, computulu cu numeri simpli; din religiune rogatiunile si catechismulu micu nemtiescu si din celu romanescu intrebarile cu o stea. Clasa II. Catechismulu nemtiescu de midilocu, éra din celu mare romanescu intrebarile cu un'a si dóue stele, gramatic'a limbei germane, cetitulu din cartea de lectura cu tipariu

Dupa acésta corpulu profesoralu cu directorele in frunte s'a dusu la d. directore no m. si i-a gratulatu la serbatórea de 100 ani. —

Sér'a a fostu o cina comuna la care a participatu tóta inteliginti'a din locu. — Aici s'a toastatu pentru Maiestatea Sa si inalt'a casa domnitóre, pentru inaltulu regimu, pentru corpulu didacticu dela scóla norm. etc. — Totu su decursulu cinei s'au cetitu si urmatóriele scrisori gratulatórie:

— Onorabila Directiune a scólei normale! — Corpulu didacticu dela scóelele din Sangiorgiu se asociazá la prazniculu de 100 ani a reinfiiintari scólei normale din Naseudu si atátu cá barbati de tagma cátu si cá unii cari amu absolvatu la acelu institutu dorimu din anima cá, precumu acél'a au statu unu veacu intregu cá focaluru de sciintia, asiá se prospereze veacuri inainte spre binele, marirea si folosulu neamului romanescu si a omenimei. — Din siedinti'a corpului didac-

nemtiescu si latinu, scrisulu frumosu si dictatu, din computu cele 4 specie in numeri compusi si din economia. Clasa III. Religiunea: catechismulu celu mare nemtiescu si romanescu, gramatic'a si sintax'a limbei germane, scrisulu frumosu cu litere germane, goticu si latine, stilistic'a si dialoguri, din computu regula de tri, fractiunile; geografi'a Ardélului, economi'a cultivarea pomiloru si legumaritul. Clasa IV. Religiunea cá si in cl. III., repetirea gramaticiei germane si cetitul din legendariulu nemtiescu; computulu, fractiunile decimali; geografi'a Europei; istori'a universalá, naturala; fisic'a; artele militare; traducere din l. germana in cea romana. Altcumu limb'a romana nu se propunea decâtu la esplicatiune si traduceri, ceea ce docentii romani o poteáu face, dela nemti nu se poteá pretinde. In anulu 1860/1 s'a introdusu limb'a romana cá studiu si cá limba a propunerii, éra dela a. 1863 se propune si limb'a magiara in clasa a 3. si a 4. —

Scóla normala din Naseudu, deschisa la a. 1778, s'a organizatu mai bine cu inceputulu anului scolasticu 1784/5, dupa ce s'a claditu institutul militarú séu casa' educatoriá (Militär erziehungshaus) si cându in 22 Novembre 1784 s'a introdusu in noulu edificiu scol. atâtu clasele normali creandu-se si a trei'a clasa, câtu si 50 de alumni in institutu, si acum se implinesce seclula. — dechiderea institutului si introducerea scólei normale in noulu edificiu ne dá ansa a celebrá iubileulu de 100 de ani. Regretámu tare, cá acestu institutu nu a fostu norocitu a implini sut'a de ani a existentiei sale si acumu jace in ruine dela an. 1849. Ci de óre-ce scóla normala fosta in legatura cu estu institutu exista si acum, credemu cá nu va fi lucru neplacutu a serbá iubileulu de o sutá de ani a acestei scoli si a da o schitia istorica publicului romanu si generatiunei presente despre fostulu institutu.

Prin decretulu imperatescu din 25 Februaru 1782 a benevoitu imperatulu Iosifu II. de eterna memoria a concede din fondulu proventeloru a fostului regimentu 6996 fl. 43³/₄ cr. m. c. spre edificarea institutului din cestiune, care in decursu de unu anu s'a edificatu dându granitieri materialu, lucrulu cu palm'a si cu vectur'a gratuitu, si in 22 Nov. 1784 cu mare pompa s'a deschisu introducându-se 50 de prunci in localele pregatite si scóla normala in odaile destinate. Serbatórea s'a inceputu cu cultulu divin in beseric'a paroch. gr. cat., unde a tienutu o vorbire ocazionali potrivita protopopulu Ioanu Para, mai târdiu primulu vicariu a Rodnei si dupa aceea canonicu cantoru in capitululu nou creatu de episcopulu Ioanu Bobu. La praadiulu gatitu alumniloru in sala de mancare a servitu insusi colonelulu cu alti oficiri superiori aretandu-le cum se tiéna lingur'a, furcuti'a si cutitul. Si s'au gatatu paturile in salele de

ticu tiénuta in Sangiorgiu la 21 Novembre 1884. — Domide m. p. invetiatoriu prim. —

Onoratulu corpu didacticu alu scólei normale in Naseudu. — Subscrisulu corpu didacticu cu viua placere a primitu astadi avizulu despre serbarea centenara a scólei normale di Naseudu. — Scurtimea tempului impedecandu-ne de a participa in persóna, consentim cu tóte transpunendu-ne cu sufletulu in midiloculu vostru, pioneri ai culturii, cari conlucrati la institutul ce a fostu uniculu focalariu luminatoriu alu acestui tienutu si bas'a tuturor instituteloru de invetiamentu de astadi, din tienutul fostulu regimentu alu II-le granitierescu romanu din Ardél. — Uramu viét'a indelungata beitranei dar' vigurosei scólei normale din Naseudu. — Monoru 21 Novembre 1884. — Corpu didacticu alu scólei normale: Isidoru Titiéni m. p., Avramu Harsianu m. p. catechetu., Ignatiu Seni m. p., Vasiliu Onigasiu m. p., Ieremie Tahisiu m. p.

dormitu aducându-le parintii straele de patu, li-s'au datu recquisite si cárti scolastice. Pentru supr'avegliarea lora s'a ordinaru unu oficiru subalternu. Celu de antaiu comandante a institutului a fostu Arady, éra cá se fie si nóptea cu alumnii se dispunea câte unu suboficiru (ducforu, führer.) Viptulu lu-aveáu in institutu gatitu anume de unu economu (Hausvater), pânea séu prifontulu se aduceá din Bistritia. Vér'a mai capetáu alumnii brandia si lapte gratuitu dela economii de oi. Vestmentele le capetáu dela parintii loru incaltiamentele si cáciulile li-se dáu din fondulu proventeloru, precumu si cártile si recquisitele scolastice. Spre sustienerea alumniloru si acoperirea necesitatiloru li-s'au aplacidatu prin decretulu din 18 Aprile 1786. 1750 fl. ren. a se solvi in tóta anulu din foandulu proventeloru.²⁾

Pentru curarea alumniloru morbosí éra in institutu anume unu localu seau spitalu, unde se tiéneáu si se curáu morbosii gratuitu. Aveá institutul si gradina de legume si pomi, in care se deprindeáu alumnii interni cu cei externi in cultivarea pomiloru, legumeloru si staparitului. In institutu se primiaú fii de granitieri de 10 ani de beitrâni, cari trebuiaú se siéda in institutu pana in anulu a 18-lea, cându apoi esiaú din institutu, se iroláu la militia si dispunea prin cancelarii cá scritori. De unde se vede cá tenerii talentati, cari in 4—5 ani gatáu clasele normali si poteáu cercá scóla superióra érau impedecati mai departe a studiá si trebuiaú se repetiesca cele invetiate prin clase. De aici se póte esplicá pentru ce alumnii esiti din institutu érau bine deprinsi in limb'a nemtiesca.

Scolarii estranei nu érau obligati a cercá scóla pana la etatea de 18 ani, ci cari aveáu midilóce si voia treceáu la scóla mai inalte la Bistritia, Blasiu, Muresiu-Osiorheiu, Clasiu.

Numerulu alumniloru interni a fostu defiptu la 50 puri granitieri. Dara se primiaú preste acestu numeru cu spesele parintiloru si din afara mai alesu nobili unguri si armeni, carii doriaú a invetiá limb'a germana.

Dorindu pre la an. 1820—1823 si granitieri dela Orlatu, dia I. regimentu rom. de granitia, a redicá unu institutu asemenea celui din Naseudu au cerutu concessiune dela locurile mai inalte obligandu-se a dá locu, bani si materialele spre acestu scopu, inse neavéndu nici Secaii unu atare institutu pana la an. 1823., nu s'a concesu granitieriloru romani de natiune tolerata a avé dóue institute pana cându cele 3 legiuni a Secuiloru de natiune domnitória aveáu numai unu institutu nou in Kézdi-Vásárhely. Ci s'a dispusu cá din legiunea I. dela Orlatu se se tramita câte 25 de teneri in institutul naseudénu, reducându-se numerulu alumniloru naseudeni dela 50 la 25 alumni, prin care dispusetiune Naseudenii s'au scurtatu, éra Orlatienii nu si-au ajunsu scopulu doritu. Celu de antaiu transportu dela Orlatu la Naseudu de

¹⁾ Cându cercámu gimnasiulu din Blasiu, venia de multe ori unu moşnégu beitrânu, care ne spunea cumu l'a luat domnulu pamentescu de la scóla si l'a pusu la serviciulu curtiei. Ii aréa reu, cá nu a avutu norocirea a invetiá la scóla.

²⁾ Fondulu de provente s'a formatu din urmatóarele sorginti: a) Din banii scólei, ce-i platiáu familiile granitieresce pana la an. 1835. b) Din sum'a cáscigata prin plutaritu si speculatiunea de lemne din padurile Somesieniloru sub comand'a colonelului baronului Enzenberg. c) Din regalele de cárcimaritu, moraritu si térguri, cari inainte de militarisare le folosiaú comunele dupa sistem'a si natur'a fundului regiu, de care se tiéneá vatea Rodnei si care la svatulu si inde nulu supr'anumitului colonelu le-au cedatu comunele pentru scoli si scopuri administratióne.

alumni s'a facutu in tómn'a anului 1826 in care a fostu între altii mai multi, venerabilulu d. colonelu baronulu Davidu Ursu, carele între toti alumnii tramesi erá celu mai bine desvoltatu si frumosu. Dela a. 1826/7 pana la 1849 dintre Orlatieni au fostu 70 de teneri suscepti in institutul naseudenu, dintre cari câti au traitu s'au alesu barbati alesi in statulu militaru.

Institutulu a sustatu dara dela anulu 1874/5 pana la a. 1848/9 cându in lun'a lui Marte a fostu aprinsu prin insurgenti. Dara nenorocirea de a arde a avutu mai de multe ori, inse anulu 1849 i-a facutu capetulu. Cu totulu a sustatu 65 de ani. Scól'a normala, deschisa la a. 1778 pana la 1784 cu dóue clasi, dupa edificarea institutului inmultita cu a trei'a clase, a fostu in strinsa legatura cu acest'a pana la a. 1849, respective clasele normali si scól'a triviale au fostu inlocuite in edificiulu institutului dimpreuna cu directoratulu si comandantele institutului, a fostu frecventata pre lângá alumnii interni de unu mare numeru de elevi esterni, adeca cari eráu in cuartirele locuitorii naseudeni. Fiindu cá dupa cum s'a spusu mai in susu, alte scoli romane nu esistáu in nordulu transilvaniei, concurenti'a din comitatele vecine la scól'a Naseudului a fostu si firesce a trebuitu se fie mai mare cá acumu.

Desi scopulu institutului si a scólei normali erá militarescu, adeca cultivarea teneriloru militari pentru serviciulu armeloru, totusi a facutu unu bunu serviciu pentru statulu invetiatorescu si preotiescu. In secululu a 18. si inceputulu a 19. teologi eráu cu multu mai puçini, decátu se fi potutu ajunge pentru tóte parochiile rom. din Ardélu. Ci carii studiáu la scól'a normala din Naseudu si doriáu a se devotá pentru statulu preotiescu se suscepeáu la teologi'a morala, se hirotoniáu de preoti si se dispuneáu in parochii vacante de ambe confesiunile romane. Nici in regimentulu dela Naseudu nu eráu teologi, ci déca undev'a erá lipsa se alegeáu din sergenti si suboficirii militari, cari se eliberáu de arme si trameteáu la cursulu teologiei morali si se preotiáu. Din elevii scólei normali se facura invetiatori, cantori, feti. Din regimentulu nostru s'au aplicatu cá invetiatori si in legiunea dela Orlatu mai multi insi, dintre cari trei au fostu si directori

normali. Dreptu cá si Orlatulu ne-a datu unu directoru si unu docentu poporalu.

Alti elevi dintre estranei, ducându-se la studia mai inalte, au esitu barbati alesi atátu in statulu preotiescu câtu si in celu civilu si militaru. Alti elevi mai puçini s'au dusu si la meserii.

Scól'a normala si institutul a avutu fericirea de a fi visitata si de persóne inalte si prea inalte. Mai in totu anulu a fostu visitata de generalii, cari faceáu visitatiunea anuale a regimentului.

La anulu 1817 lun'a lui Augustu a fostu visitata de imperatulu Franciscu I. de pia memoria, innaltu carele insoçitu de august'a sa soçie Carolin'a a caletoritu prin Ardélu. Imperatulu vediéndu alumnii curati si frumosi a intrebatu pre colonelulu de atunci Zatezky cá

fi de oficiri suntu alumnii, si a capetatu respunsu cá nu-su fi de oficiri ci de granitieri ordinari. Intru amintirea acestei visite imperatulu a donatu portretulu seu si a imperatesei institutului la a. 1819. Ast'a impregiurare a datu ocaziune la serbatórea nationala scolastica, ce se tienea in toti anii la 22 Iuniu, la care se adunáu preotii din tóte comunele granitiere de ambe confesiunile, oficirii si onoratorii. Serbarea se incepea cu cultulu divin demaneti'a in beserie'a parochiala gr. cat. naseudena. Sub pontificarea vicariului concelebráu preotii, câti aveáu locu in altariu, ceialalti stáu in despartieméntulu barbatiloru imbracati in ornatulu besericescu. La cultulu divin se dáu salvele cu puscii si cu tres-

DÓMN'A CLOVIS HUGUES.

curi si se cântá imnulu poporalu. Dupa cultulu divin se duceáu icónele imperatesci din cuartirulu colonelului, unde se pastráu, in o sala de a institutului, si se asiediáu spre vederea alumniloru si a publicului pana de cátra séra, cându éra se duceáu in cuartirulu colonelului. Dóue sentirele paziáu icónele in sal'a institutului. In aceea serbatóre se dá prandiulu pentru oficiri la colonelu, pentru preoti la cuartirulu vicariale. Alumniloru inca se pregatiá unu prândiu mai bunu si de beutu se dá bere ori vinu, si urmă jocu nationalu. Dupa aducerea icóneloru in sal'a institutului, alumnii cântáu unu viersu nemtiescu a institutului si altulu romanescu. Asta serbatória a tienutu pâna la mórtea imperatului Franciscu

intemplata la a. 1834. Era icónele imperatesci au fostu nimicite prin insurgenti la a. 1849.

La a. 1834 avù onórea iustitutulu si scól'a normala a fi visitata de inalti'a S'a archiducele Ferdinandu de Este. Fost'au visitate si de episcopulu Bobu (anulu nu se scie), care intre altele a donatu la alumnii mai mari pusícuitie tiéatute cu fieru in locul coloru de lemuu. Asemenea la a. 1840 de Episcopulu Ioanu Leményi cu ocasiunea visitatiunei canonice in vicariatulu Rodnei in lun'a lui Iuliu intreprinsa, cu care ocasiune a visitatu si scólele din regimentu, a asistatu la esameulu de véra a scólei normali, a impartitu premie din alu seu la scolarii mai diligenti, afara de aceea a mai donatu scólei normali inca 20 de floreni m. c.

La a. 1860 a fostu visitata scól'a normale de ántáiuulu episcopu alu Gherlei fericitulu Ioan Alexi, carele a facutu visitatiune canonica in tractulu Rodnei si a luat parte la examenulu scólei normali si preparandiali. La a. 1867 in lun'a lui Octobre a avutu fericirea a fi visitata scól'a normala, preparandiala si clasele gimnasiali inferioari de Escelenti'a Sa Metropolitulu Dr. Ioanu Vancea pre atunci episcopul Gherlei. Alte visitari de persóne insemnate se trecu cu vederea.

Prelânga scól'a normala in Ianuáriu 1859 s'a deschisu preparandi'a de statu in Naseudu inse gr. c. pentru dieces'a Gherlei si archidieces'a Blasiului pre spesele fondului de monturu a fostului regimentu alu II. rom., inse la a. 1868 s'a stramutatu la scaanulu episcopescu in Gherl'a, ne mai vréndu granitieri a sustiéne aceea preparandia din fondulu lorú menitu la desfiintierea granitiei in a. 1815 pentru stipendia la tenerii granitieri, ce voiáu a studiá la scóle mai inalte. (Va urmá.)

CALUMNIA RESBUNATA SI OMORU ACHITATU.

Numele soóloru *Clovis Hugues*, a caroru portrete bine-nimerite le comunicamu aici, au devenitu cunoscute in 'óta diuáristic'a européna. Acésta publicitate s'au produsu prin unu casu destulu de neliniscitoriu pentru acesti doi soósi si de totu tragicu pentru mijlocitoriu acelu'a. — Casulu pe scurtu este acést'a.

O persóna care nu merita a fi numerata intre femei, anume dóm'n'a *Lenormand*, din Paris, a voiitu a se despartí de soóulu seu si fiendu-cá nu aveá nemicu de adusu contr'a acestui'a au inventatu „*necredinti'a*“ — asserándu ca soóulu seu cá holteiu inca au avutu relatiuni de dragoste cu dóm'n'a *Clovis Hugues* si ca acele relatiuni le urméza si astadi fára genare. Spre a dovedí apoi acést'a a condusu pre unu „*agentu de tóte*“ anume *Morin* cá se scrie dómnei *Hugues* epistole de amoru cu semnatur'a barbatului seu. — Tempu indelungatu fusé dn'a *Hugues* infestata de scrisorile si calumniile lui *Morin*, care adusesé lucrulu pána acolo de in urma si opiniunea publica incepeá a se indoi de onestitatea ei. In urma dn'a *Hugues*, vediénda cá tribunalulu nu-i mai da satisfacti'a ceruta, impuşcă pre *Morin*, chiar' pe treptele tribunalului, cu ocasiunea cându acést'a la o pertractare din sférsítulu lunei *Novembre* an. tr. aménda din nou aducerea sentintiei contr'a calumniatoriu' nerusínatu. — *Morin* murí preste 2—3 díle, ér' dn'a *Hugues* fú detienuta si i-se

intentá procesu pentru crim'a de omoru. Pertractarea acestui procesu avú locu la Parisu in 8 l. c. in fienti'a de fácia a unui publicu fórté numerosu, intre cari si principi si princese, ambasadori, multíme de diaristi. — Acusat'a recunoscu cá a omorítu cu premeditare pre *Morin* „fiendu cá acést'a voiá se-i rapésca ce'a ce unei mame si soóie trebue se-i fia mai sfántu: — onórea.“ Conscienti'a nu o mustra cá-ci a omorítu unu sceleratu. — S'au ascultatú 28 de martori; dintre cari nici unulu n'au sciutu aduce nici cátu de puóinu detragatoriu pentru acusat'a si viéti'a ei de mai înainte. — Pertractarea a duratu pána catra demanéti'a dílei a dou'a, cându juratii dechiararú pe acusat'a „nevinovata de crim'a omorului.“ Publiculu aplandú, ér' dn'a *Hugues* 'si redicá mánile in susu dicéndu: „In urma dara 'mi voiú vedé copii.“

Acasá o asceptá soóiu, cu chili'a incarcata de flori si portretul ei in ghirlande. Multíme mare au grabitu a o salutá si a-i gratulá pentru favorabil'a reusíta a procesului.

In díu'a urmatória dóm'n'a *Hugues* caletori la tíera spre a se recreá de fatigiile fremenatórei nelinisce ce-i casuse acestu procesu si

a stringe la sinulu seu parintiescu pre iubitii sei copii, pre cari í-i trimisese la parintií sei inca atunci cându luá hotarírea de-a impuşcă pre *Morin*.

ODORU ALU MIEU.

In visuri éra si te-am vediutu, Si-am plánsu de bucuria 'n visu
Frumósa cum erái Că éra-si te-am gasítu,
Cându te jucái cu perulu meu Te-am strins la senu meu cu drag
Si viersuri 'mi cántái. Odoru nepretiuutu!

Dar' vai, trediéndu-me — suspínu,
Suspínu de dorulu teu,
Cá-ci num'a-'n visuri te mai vedu
Frumosu odoru alu meu!

G. Simu.

ABLEGATULU CLOVIS HUGUES.

PARINTELE CARTHAUSI.

— ROMANU de Br. JOS. EÖTVÖS. —

(Urmare.)

Armand erá mai puçinu sêmtîtoriu decátu mene, si cându, dupace re'ntórsei din Avignon, î-i descoperi totu ce 'mi jaceá la anima, si, cu sporiulu de cuvinte a primului amoru, î-i spusèi tóta fericirea mea, si ca Iuli'a e totulu pentru mene, ca fàrà ea nu potu traii, pe scurtu totu ce numai póte se spuna unu amorisatu cá mene mai alesu la ceriulu limpede si plinu de stele: elu ascultá zimbîndu desvâlirile animei miele. — Asié dara ca ti-am spusu — dîse elu suridiéndu, — ca si tîe ti-a veni rëndulu si éta cátu de curundu s'a implenitú predicerea mea. Tuturoru ómeniloru li-e data illusiunea amorului, me temu numai ca tîe nu ti-a ajunsu destulu, cá se te poti maguli multu cu ea, si nemicu nu e mai durerosu in viéti'a acést'a cá deceptiunea. — Acumu socoti cá amorulu teu are se fia eternu, pe cându se me credi ca acel'a nu e decátu unu visu, si nici-unu visu nu tiéne têmpu indelungatu, cu atátu mai puçinu acel'a la conturbarea carui'a adese-ori e de ajunsu si numai o mica atingere, cum e ace'a a unui sàrutatu. Sermanii amorisati; mechaniculu, care socóte ca a inventatu mobile perpetuum, nu se mândresce mai multu de inventiunea lui, cá densii cându vorbescu de amorulu loru eternu; pe cându pâna a nici nu sfêrsi cu esplicatiunile, aparatulu se impiedeca si ei rusînati 'si aduna uneltele. — fericiti, déca inca n'au apucatu a cere privilegiu pre maréti'a loru inventiune, adeca nu s'au casaforitu si astfeliu nu s'au astrînsu pre sene-si la o prefacere vecinica.

Nemicu nu ne casuina mai mare durere cá espunerea acelor'a. ce noi insîne avem de ale esperiá mai târdju, — si eu am rogatu pre Armand se incete cu ironiile lui... — Si de altmintrea tu n'ai iubitú nici odata! — dîsei eu. — Te insieli, reflectá elu, — eu inca am iubitú, desí nu am spusu-o acést'a nimenui, de-óreca anim'a nu bucurosu 'si descopere tainele s'ale, — am iubitú cu focu si cu credintia cum iubesci tu, si am incetatu de-a mai iubi cum vei incetá si tu. Eu numai odata am iubitú in viéti'a, — tu inse, care esci de o natura mai invapaiata, se póte cá vei iubi mai de multeori; dara pentru ace'a amorulu meu totu nu a duratu mai multu, decátu unu momentu, cum va durá si alu teu — pentru ca aloe, care infloresce numai odata intr'unu seclu, si ros'a, care impuscesc in tóta lun'a, totu intru-o forma numai câteva'a díle 'si tiénu florile s'ale.

— Si déca ai iubitú — dîsei eu — pentru ce ai tainuitu de-inaintea amicului teu?

— Pentruca cunósceám ómenii — dîse elu cu amaratiune, — si presêmtiám ce acum s'a sî intemplantu; apoi fiendu ambitiosu nu voiám se ajungu a fi compátimitu nici chiar' de tene. — — Elu tacú.

— Si pentruce ai fostu abandonatu? 'lu întrebái eu aprópe spariatu.

— De bunaséma pentruca unu altalu mai vrednicu, adeca mai de neamu ori mai bogatu, mi-a cuprinsu locul; cà-ci amorulu e orbu, si nu are ce se ne cuprinda mirare, déca se mișca la audiulu unui nume frumosu séu la sunetulu unui micu auru. — — Nópte

buna; viséza cu iubit'a t'a, si déca si dens'a inca va visá de cai frumosi, cu cari ve veti carutiá impreuna prin Paris, de servitori in livrea si de cas'a t'a, mâne va primi amorulu teu.

Nu sum in stare a descrie ce impressiune neplacuta au avutu asupr'a mea aceste cuvinte ale amicului meu; dara dupace am remasu singuru si am privitu la ceriulu azuru stralucindu de stele, chipulu Iuliei se ivi de nou in sufletulu meu si numai gândiám decátu la dens'a.

XI.

Nu vrén se te obosescu cu descrierea fericirii miele. Cá ceriulu curatu de véra, pre azurulu carui'a nu poti deosebí nemicu, pentruca radiale sórelui totulu nilu presenta in asemene lumina; cá regiunea pre planulu carei'a tî-se obosese privirea, pentruca totu pasiulu de pamentu e verde si in floritu: ast'feliu 'mi erá viéti'a in primele díle ale amorului meu — o fericire nemarginita.

Si cum ar' fi si fostu acést'a altmintrea. — Déca existe fericire in lume, déca este cev'a demnu de viéti'a, de buna-séma primulu amoru e acel'a; acésta idealitate ne intinde mai multa placere, decátu intréga realitatea acestei vieti. Si cum se nu me fi sêmtitu eu fericitu, cându mi se oferí de-odata si pe neasceptate atát'a bucuria si placere. Nici cându nu credu se se fi impartasitu vre-unu omu in acésta viéti'a de atát'a fericire cá mene in acele díle.

Cu Armand me întelniám mai raru, sî cu tóte ca nu voiám a recunósce, sêmtiám totusiu ca m'am instrainatu de catra elu. — In anima încapu mai multe sêmtiiminte, dara numai o passiune; si in anim'a mea mai inainte si amicéti'a inca se prefucusé in passiune. Acum numai unu gându aveám in sufletulu meu si numai o passiune in anim'a mea, si objectulu acestor'a erá Iuli'a. — Si ce 'mi si trebuiá mai multu. Ace'a in ce se transporta anim'a nóstra, devíne pentru noi o lume, si fia ace'a patri'a nóstra ori cutare femeia, ea e in stare a ne face fericiti, indata ce o iubimu intru-atát'a cátu pentru ea ne uitamu pre noi insîne.

Matusi'a, precum poti cugetá, mi partiniá passiunea; dens'a erá buna si affabila dela natura, si in vrést'a ace'a a vietiiei la care ajunsese ea, ori-care femeia privesce cu bunavoientia passiunea acést'a care odinóra o-a facutu fericita si pre dens'a, si cu placere asculta povestirile tainice ale amorosiloru, prin cari i-se reamintesce trecutulu vietiiei s'ale. Sermana femeia buna! de câte ori si-a cautatu de lucru pe afóra, numai cá se ne póta lasá singuri, — cátu de vesela erá de câteori venindu cu pasi lini poteá se intre in chilia fàrà cá se observamu noi sosirea ei; câte sperantie dulci a stêruitu dens'a in anim'a mea prin cuvintele ei incuragiátore, de câte ori 'mi vorbiá de Iuli'a, descoperindu-mi vre-unu cuventu scapatu din gur'a ei, ori spunendu-mi ca a inrositu cându au fostu vorba de mene, si mai scié Ddieu câte alte amenunte in cari anim'a mea atunci 'si affá fericirea ei. Dens'a inca erá mândra de amorulu meu, viéti'a ei aveá érasiu o tiéata, si acést'a o futineriá.

(Va urmá.)

Proprietariu, Redactoru respundietoriu si Editoru: **Niculae Fekete Negrutiu.**

Imprimari'a „Aurora“ p. A. Todoranu in Gherla.